МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

Кафедра міжкультурної комунікації в креативних індустріях

Методичні рекомендації
до практичних занять і самостійної роботи
з навчальної дисципліни «Теорія і методика мистецької освіти»
для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
ступеня доктора філософії

Харків – 2026

УДК 7.01:378.046-021.68 (072)ХДАДМ

Рекомендовано до друку Методичною радою Харківської державної академії дизайну і мистецтв (протокол № 26-05 від «04» вересня 2026 р.)

Рецензенти:

Лупаренко С. Є. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Лагода О. М. – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри дизайну тканин та одягу Харківської державної академії дизайну і мистецтв

Борбунюк В., Єрмакова Т. Методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи з навчальної дисципліни «Теорія і методика мистецької освіти» для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ступеня доктора філософії. Харків : ХДАДМ, 2026. 32 с.

Посібник із дисципліни «Теорія і методика мистецької освіти» розроблено відповідно до стандартів третього рівня вищої освіти та робочої програми «Теорія і методика мистецької освіти» з обов'язкової навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти 1 курсу третього (освітньо-наукового) рівня зі спеціальностей В1 Аудіовізуальне мистецтво та медіавиробництво; В2 Дизайн; В4 Образотворче мистецтво та реставрація ОНП «Аудіовізуальне мистецтво та медіавиробництво»; ОНП «Дизайн»; ОНП «Образотворче мистецтво та реставрація». Посібник складається із 8 взаємопов'язаних розділів, кожен з яких відображає тему робочої програми дисципліни. Теоретичний матеріал, що є підгрунтям, даного посібника, поєднує фундаментальний досвід видатних мистців-педагогів (від модернізму до сьогодення) із сучасними дидактичними підходами освіти в епоху постмодернізму, цифровізації та генеративного штучного інтелекту.

© Борбунюк В.
© Єрмакова Т.

ЗМІСТ

ВСТУП ……... 4

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ …… 5

МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИЩОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ КРІЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНОЇ НАУКОВОЇ ПАРАДИГМИ …….. 10

ТЕМА 1. Особливості вищої освіти в україні та загальна характеристика дисципліни «Теорія і методика мистецької освіти» ……. 10

ТЕМА 2. Харківська вища мистецька школа в контексті вітчизняної освіти, науки і культури …….. 15

ТЕМА 3. Методологія педагогіки вищої мистецької освіти крізь призму сучасної наукової парадигми ……..… 17

ТЕМА 4. Інтерактивні та інноваційні технології в мистецькій освіті …… 19

ТЕМА 5. Методологічні основи організації та активізації навчального процесу ……. 22

ТЕМА 6. Управління навчально-творчим та науковим потенціалом студентів…… 24

ТЕМА 7. Педагогічна діяльність епохи постмодернізму: техніки, цінності, компетентності ……. 26

ТЕМА 8. Цифрова трансформація та штучний інтелект у мистецькій освіті…….. 28

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ……..……... 31

ВСТУП

Сучасний етап розвитку вищої мистецької освіти в Україні характеризується глибокою модернізацією, інтеграцією у світовий науково-освітній простір та стрімким впровадженням інноваційних цифрових технологій. Трансформаційні процеси, що відбуваються в креативних індустріях, висувають принципово нові вимоги до підготовки науково-педагогічних працівників. Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти – майбутній доктор філософії – повинен бути не лише науковцем, а й висококваліфікованим викладачем.

Методичні рекомендації із дисципліни «Теорія і методика мистецької освіти» розроблено відповідно до вимог стандартів третього рівня вищої освіти та робочої програми обов'язкової навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти 1 курсу третього (освітньо-наукового) рівня зі спеціальностей В1 Аудіовізуальне мистецтво та медіавиробництво; В2 Дизайн; В4 Образотворче мистецтво та реставрація ОНП «Аудіовізуальне мистецтво та медіавиробництво»; ОНП «Дизайн»; ОНП «Образотворче мистецтво та реставрація»

Теоретичний матеріал, що є підгрунтям, даного посібника, поєднує фундаментальний досвід видатних мистців-педагогів (від модернізму до сьогодення) із сучасними дидактичними підходами освіти в епоху постмодернізму, цифровізації та генеративного штучного інтелекту.

Мета та практичне призначення посібника. Головна мета посібника – методичне забезпечення формування фахової компетентності СК 6 (здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у вищій освіті).

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Опис навчальної дисципліни

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Галузь знань, спеціальність, освітня програма, рівень вищої освіти</td><td colspan="2">Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>денна форма здобуття освіти</td><td>заочна форма здобуття освіти</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Кількість кредитів 3</td><td>Галузь знань
В2 Культура, мистецтво та гуманітарні науки</td><td colspan="2">Обов’язкова</td></tr>
<tr><td>Спеціальність
В1 Аудіовізуальне мистецтво та медіавиробництво;
В2 Дизайн;
В4 Образотворче мистецтво та реставрація</td><td colspan="2">Мова навчання:
українська</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Модулів – 1</td><td rowspan="5">ОНП «Аудіовізуальне мистецтво та медіавиробництво»;
ОНП «Дизайн»;
ОНП «Образотворче мистецтво та реставрація»</td><td colspan="2">Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td>1-й</td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="3">Загальна кількість годин – 90</td><td colspan="2">Семестри</td></tr>
<tr><td>2-й</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Лекції</td></tr>
<tr><td rowspan="10">Тижневих годин для денної/заочної форми навчання:
аудиторних
2 години / тиждень</td><td rowspan="10">Рівень вищої освіти третій (освітньо-науковий)</td><td>10</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Практичні, семінарські</td></tr>
<tr><td>20</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Лабораторні</td></tr>
<tr><td>-</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>60</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Індивідуальні завдання:</td></tr>
<tr><td>-</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Вид контролю:
залік</td></tr>
</table>

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни є опанування майбутніми науково-педагогічними працівниками теорії і методики мистецької освіти для провадження освітньої діяльності.

Завдання дисципліни полягають в оволодінні та апробації сучасних методик навчання; формуванні індивідуального стилю науково-педагогічної діяльності з урахуванням мети, змісту та особливостей освітнього середовища; розробці планів занять із застосуванням новітніх методів і технологій та моделювання їх проведення у навчальному закладі мистецького спрямування.

Зміст навчальної дисципліни передбачає виконання: **1 контрольної роботи**. **Письмова складова роботи** – конспект змодельованого навчального заняття на тему мистецького спрямування з використанням оптимальних методів і новітніх технологій відповідно до своєї професійної галузі; **усна складова** – презентація-апробація заняття в аудиторії (аспірант – у ролі викладача, присутні – уявна студентська спільнота) із подальшим обговоренням застосованих методів та інноваційних технологій навчання.

КОМПЕТЕНТНОСТІ та ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЄ ДИСЦИПЛІНА

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач	**Програмні результати навчання**
СК 6 здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у вищій освіті	**ОНП «Аудіовізуальне мистецтво та медіавиробництво»** **РН 1** Мати передові концептуальні та методологічні знання у сфері аудіовізуального мистецтва та виробництва і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з аудіовізуального мистецтва та виробництва, отримання нових знань та здійснення інновацій.

	РН 5 Розуміти загальні принципи та методи дослідження аудіовізуального мистецтва та виробництва, а також методологію наукових досліджень, застосовувати їх у власних дослідженнях у сфері аудіовізуального мистецтва та виробництва та у викладацькій практиці. **РН 6** Використовувати сучасні програмні продукти для пошуку, обробки, аналізу, репрезентації наукової інформації, зокрема статистичні методи аналізу даних великого обсягу та складної структури, спеціалізовані бази даних та інформаційні системи. **РН 7** Вільно презентувати та обговорювати з фахівцями і нефахівцями результати досліджень, наукові та прикладні проблеми аудіовізуального мистецтва та виробництва державною та іноземною мовами, оприлюднювати результати досліджень у наукових публікаціях у провідних наукових виданнях. **РН 10** Організовувати і здійснювати освітній процес у сфері аудіовізуального мистецтва та виробництва, його наукове, навчально-методичне та нормативне забезпечення, застосовувати ефективні методики викладання навчальних дисциплін.
СК 6 здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у вищій освіті	**ОНП «Дизайн»** **РН 1** Мати передові концептуальні та методологічні знання у сфері дизайну і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з дизайну, отримання нових знань з здійснення інновацій. **РН 5** Розуміти загальні принципи та методи дизайну, а також методологію наукових досліджень, застосовувати їх у власних дослідженнях у сфері дизайну та у викладацькій практиці.

	РН 6 Використовувати сучасні програмні продукти для пошуку, обробки, аналізу, репрезентації наукової інформації, зокрема статистичні методи аналізу даних великого обсягу та складної структури, спеціалізовані бази даних та інформаційні системи. **РН 7** Вільно презентувати та обговорювати з фахівцями і нефахівцями результати досліджень, наукові та прикладні проблеми дизайну державною та іноземною мовами, оприлюднювати результати досліджень у наукових публікаціях у провідних наукових виданнях. **РН 10** Організовувати і здійснювати освітній процес у сфері дизайну, його наукове, навчально-методичне та нормативне забезпечення, застосовувати ефективні методики викладання навчальних дисциплін. **ОНП «Образотворче мистецтво та реставрація»** **РН 1** Володіти передовими концептуальними та методологічними знаннями у сфері образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації та на межі галузей знань та спеціальностей, а також мати дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень, отримання нових знань та/або здійснення інновацій. **РН 5** Застосовувати сучасні інструменти та технології пошуку, оброблення та аналізу інформації, в тому числі хмарні технології, методи аналізу даних великої розмірності. **РН 6** Розробляти та реалізовувати наукові та/або інноваційні проєкти, які дають можливість розв’язувати значущі наукові, соціально-культурні та мистецькі проблеми у сфері образотворчого та декоративного мистецтва,

	реставрації з урахуванням соціальних, економічних і правових аспектів. **РН 7** Планувати і виконувати емпіричні та/або теоретичні дослідження з історії розвитку українського і світового образотворчого та декоративного мистецтва, реставрації творів мистецтва і дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасних інструментів. **РН 9** Провадити науково-педагогічну діяльність у закладах вищої освіти, застосовувати інноваційні форми, засоби та технології, здійснювати наукове, навчально-методичне та нормативне забезпечення освітнього процесу, розробляти і викладати навчальні дисципліни з образотворчого і декоративного мистецтва, реставрації та дотичних напрямів. **РН 10** Формулювати методологічну базу власного наукового дослідження, аналізувати й оцінювати його актуальність і значення для культурно-мистецького життя України, світової культури та мистецтва.

МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИЩОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ КРІЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНОЇ НАУКОВОЇ ПАРАДИГМИ

ТЕМА 1. ОСОБЛИВОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ»

План

1. Навчальна дисципліна «Теорія і методика мистецької освіти»: мета, предмет і завдання курсу.
2. Характеристика новітнього мистецького освітнього простору України: освітнє законодавство і державна освітня політика. Пріоритетні напрями реформування та модернізації вітчизняної вищої освіти.
3. Структура та особливості процесу навчання у вищій школі.

Мета: сформувати цілісне розуміння законодавчої бази вищої освіти України, а також навчити аналізувати глобальні виклики та тренди модернізації мистецької освіти.

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК (ТЕЗИ)

1. Законодавство, концептуальні напрямки та новітні тенденції вищої освіти в Україні

Сучасна вища освіта в Україні перебуває на етапі глибокої модернізації, яка зумовлена інтеграцією до Європейського простору вищої освіти та необхідністю реагувати на глобальні виклики цифрової епохи.

Законодавча база: Головними регуляторами є Закони України «Про освіту» та «Про вищу освіту». Вони закріплюють автономію вищих навчальних закладів (академічну, фінансову, організаційну), забезпечують академічну свободу викладачів і студентів, а також визначають рівні вищої освіти (молодший бакалавр, бакалавр, магістр, доктор філософії/доктор мистецтва, доктор наук).

Концептуальні напрямки: Перехід від знаннєвої парадигми (накопичення фактів) до компетентнісного підходу. Освіта орієнтується на формування конкретних навичок, критичного мислення, здатності навчатися впродовж усього життя.

Новітні тенденції:

- Цифровізація (Digitalization): Впровадження змішаного та дистанційного навчання.
- Інтернаціоналізація: Академічна мобільність студентів і викладачів, подвійні дипломи.
- Студентоцентроване навчання: Студент є активним учасником створення власної освітньої траєкторії.
- Дуальна освіта: Поєднання навчання в аудиторіях із практикою на виробництві або в профільних установах.

2. Навчальна дисципліна «Теорія і методика мистецької освіти»

Цей курс є базовим для підготовки майбутніх педагогів мистецьких дисциплін. Мета курсу: Формування професійно-методичної компетентності майбутнього педагога, здатного проєктувати, організовувати та аналізувати процес мистецького навчання й виховання у закладах освіти. Завдання курсу:

- Ознайомитися зі складниками та структурою мистецької освіти.
- Засвоїти сучасні методики та технології викладання мистецьких дисциплін.
- Розвинути творчий потенціал, педагогічне мислення.
- Розробляти власні дидактичні матеріали та програми.

3. Новітній мистецький освітній простір України

Мистецька освіта в Україні має унікальну трирівневу структуру: початкова (мистецькі школи) – профільна середня та фахова передвища (ліцеї, коледжі) – вища (академії). Освітнє законодавство в мистецькій сфері базується на Концепції розвитку мистецької освіти в Україні. Важливим нововведенням є впровадження ступеня «Доктор мистецтва» (як творчого

аналога доктора філософії PhD), що дозволяє захищати практичні творчі проєкти на здобуття наукового ступеня.

Державна освітня політика спрямована на збереження національних культурних традицій у поєднанні з європейськими стандартами якості. Держава підтримує інклюзивну мистецьку освіту та розвиток креативних індустрій.

4. Пріоритетні напрями реформування та модернізації вищої освіти

- Забезпечення якості вищої освіти: Робота Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) через акредитацію освітніх програм.

- Академічна доброчесність: формування нульової толерантності до плагіату, списування та фальсифікацій.

- Посилення зв’язку з ринком праці: залучення стейкхолдерів (роботодавців) до створення освітніх програм, практичної підготовки студентів.

- Автономія та фінансування: запровадження формульного фінансування університетів залежно від результатів їхньої діяльності.

5. Структура та особливості процесу навчання у вищій школі

Ключові особливості:

- Кредитно-трансферна система (ЄКТС): Оцінювання обсягу знань у кредитах (1 кредит = 30 годин).

- Великий обсяг СРС: Самостійна робота студентів (СРС) становить від 50% до 70% усього навчального часу. Науково-дослідний характер: Навчання тісно пов'язане з науковими і творчими пошуками.

- Основні форми організації навчання: Лекції (вступні, тематичні, проблемні), практичні, семінарські та лабораторні заняття, індивідуальні консультації, практики (педагогічна, виробнича, творча).

2. ПРАКТИКУМ: КРУГЛИЙ СТІЛ

Тема: «Модернізація мистецької освіти: виклики XXI століття»

Формат: Навчальна інноваційна дискусія за фокус-групами ОНП.

Панель 1: «Традиції проти глобалізації» (збереження автентичності Харківської художньої школи в європейському просторі).

Панель 2: «Компетентнісний підхід у мистецтві» (проблема вимірювання креативності через програмні результати навчання).

Панель 3: «Академічна мобільність» (публікації Scopus/WoS для митців).

3. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ (СРС)

Завдання: Порівняльний аналіз стандартів PhD в Україні та країнах ЄС

Методичні вказівки: Порівняти вітчизняну модель із європейською моделлю (*Doctor of Arts* або *Practice-led PhD*). Обрати одну з європейських країн (наприклад, Польщу, Німеччину або Велику Британію) та порівняти їхню модель докторантури в галузі мистецтв (часто називається *Doctor of Arts* або *Practice-led PhD*) із українською моделлю PhD в ХДАДМ за такими параметрами:

- Співвідношення освітньої (лекції, семінари) та наукової (написання роботи) компонент;
- Вимоги до творчої складової (чи обов'язкова персональна виставка, показ фільму, захист артпроєкту під час присудження ступеня);
- Критерії оцінювання академічної доброчесності та публікаційної активності.

Критерій порівняння	Модель PhD в Україні (ХДАДМ)	Модель PhD/Doctor of Arts в ЄС
Нормативна база	Закон України «Про вищу освіту», ОНП	*[Заповнює аспірант]*
Обсяг кредитів ЄКТС	60 кредитів (в межах загальних 90 кредитів)	*[Заповнює аспірант]*
Форма фінального продукту	Дисертація	*[Заповнює аспірант: напр., дисертація + портфоліо]*

Рекомендована література

1. Даниленко В. Я. Дизайн України у світовому контексті: монографія. Харків : ХДАДМ, 2011. 340 с.

2. Яців Р. М. Історія українського мистецтва XX століття: методологічні аспекти : монографія. Львів : Інститут народознавства НАН України, 2015. 288 с.

3. Sawyer R. K. The Creative Classroom: Innovative Teaching for 21st-Century Learners. New York : Teachers College Press, 2019. 216 p.

ТЕМА 2. ХАРКІВСЬКА ВИЩА МИСТЕЦЬКА ШКОЛА В КОНТЕКСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ, НАУКИ І КУЛЬТУРИ

План

1. Формування вищої мистецької школи (1921–1938).
2. Мистці-педагоги (перша третина XX століття).
3. Еволюція вищої мистецької школи (1941–1962).
4. Сучасна вища художня школа Харкова: модерні напрями творчості (від 1963 і дотепер).

Мета: сформувати в аспірантів системні знання про історичні етапи становлення та трансформації Харківської художньої школи для їх переосмислення у викладацькій практиці.

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК (ТЕЗИ)

1. Ґенеза та формування вищої мистецької школи Харкова (1921–1938 рр.) Бере початок з організації Харківського художнього інституту (XXI) у 1921 році. Період позначений розвитком українського модернізму та художнього авангарду:

- Конструктивізм: Проєктування предметного середовища на засадах функціональності, що заклало фундамент для сучасної школи дизайну.
- Школа Михайла Бойчука (Бойчукізм): Синтез візантійських традицій, ренесансної фрески та українського народного мистецтва. Дидактична основа — колективна творча праця в майстерні під керівництвом майстра-наставника.

2. Еволюція та трансформації художньої школи (1941–1962 рр.)

Збереження високої культури малюнка, колориту та композиційної майстерності:

- Академічні традиції: Формування міцної бази станкового живопису, скульптури та анатомічної точності (основа розвитку харківської школи реставрації).

- Видатні мистці-педагоги: діяльність М. Самокиша, С. Прохорова, О. Кокеля, О. Мартинця.

3. Сучасна вища художня школа Харкова (від 1963 р. і дотепер)

Реорганізація у Харківський художньо-промисловий інститут (ХХПІ) у 1963 році привела до появи першої в Україні системної школи дизайну. Харківська школа дизайну: Творчі майстерні Ігоря Остапенка та В. Побєдіна (шрифтовий плакат, «4-й БЛОК»). Сучасний етап: Інтеграція традицій у простір аудіовізуальних мистецтв, шрифтової анімації та розвиток унікальної школи реставрації станкового живопису (В. Шуліка).

2. ПРАКТИКУМ: СЕМІНАР-ПАНОРАМА

Тема: «Творчі та педагогічні методи видатних мистців-педагогів Слобожанщини»

Формат: Панельна дискусія з візуальним супроводом. *Питання 1:* Компаративний аналіз підходів майстерень М. Бойчука та академічного підходу О. Кокеля. *Питання 2:* Трансформація авангардних пошуків у сучасну шрифтову анімацію та дизайн.

3. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ (СРС)

Завдання: Мистецтвознавчий реферат-кейс із візуальною експлікацією.

Методичні вказівки: Аспірант обирає видатного викладача ХДАДМ відповідно до свого ОНП та аналізує його *педагогічний метод*.

Рекомендована література

1. Большаніна О. В. Теоретико-методичні ідеї художників-педагогів у закладах мистецької освіти України першої половини ХХ століття: дис. на здобуття ступеня доктора філософії за спец. 011 «Освітні, педагогічні науки». Криворізький державний педагогічний університет, Кривий Ріг, 2024. 256 с.

2. Соколюк Л. Д. Вища мистецька школа Харкова: від модернізму до трансформації (1921–1962). Харків: Видавець Олександр Савчук, 2023. 150 с.

ТЕМА 3. МЕТОДОЛОГІЯ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ КРІЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНОЇ НАУКОВОЇ ПАРАДИГМИ

План

1. Дидактичні основи педагогічного процесу: особливості організації навчально-виховної діяльності у вищій школі.
2. Теоретичне підґрунтя методики викладання у вищій школі.
3. Компетенції викладачів сучасної вищої школи мистецького спрямування: оцінка і самооцінка як засоби підвищення якості професійної діяльності.

Мета: сформувати систему знань про класичні та специфічні дидактичні принципи вищої школи; визначити складові компетентнісної моделі викладача у галузі творчих індустрій.

1. *ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК (ТЕЗИ)*

1. Дидактичні принципи у вищій мистецькій школі

Принцип науковості та системності: Навчання базується на перевірених художніх технологіях, методології проектного аналізу та сучасних концепціях медіавиробництво. Принцип наочності: Виражається у демонстрації оригіналів творів мистецтва та методі «педагогічного показу» (викладач безпосередньо в майстерні демонструє техніку володіння інструментом). Принцип єдності навчання та творчості: Кожне практичне завдання є відкритим творчим мікропроєктом. Принцип міцності знань через практику: Матеріалізація знань у конкретному творчому продукті (ескізі, плакаті, відреставрованій іконі).

2. Компетентнісна модель викладача творчих індустрій

Професійно-мистецька (Hard Skills): Рівень майстерності у своїй галузі, знання актуальних трендів, матеріалів та спеціалізованого софту. Психолого-педагогічна (методична): Володіння інноваційними методиками викладання та інструментами фасилітації творчого процесу. Управлінсько-комунікативна (Soft Skills): Емоційний інтелект, навички менторства та екологічна фідбек-культура (вміння м'яко критикувати, не пригнічуючи автора).

3. Оцінка та самооцінка якості викладання

Зовнішня оцінка: Анкетування студентів та результати участі вихованців у міжнародних виставках і фестивалях. Внутрішня оцінка (самооцінка): Здатність викладача критично аналізувати власні дидактичні помилки та коригувати методичний інструментарій в умовах цифровізації.

2. ПРАКТИКУМ: ТРЕНІНГ

Тема: «Формування індивідуального стилю викладача творчих дисциплін»

Eman 1: Вправа-активатор «Мій улюблений Майстер» (ментальна карта на дошці Miro). *Eman 2:* Рольове моделювання архетипів викладання у кризових ситуаціях. *Eman 3:* Психотехніка «Мистецтво екологічного фідбеку» (відпрацювання методу «Сендвіча», або метод тришарового відгуку – одного із інструментів у психології, менеджменті та педагогіці (особливо мистецькій), який дозволяє висловити критику так, щоб людина її почула, прийняла і не втратила мотивацію. Суть методу полягає в чергуванні позитивних і негативних оцінок за принципом бутерброда, де критика захована між двома шарами схвалення.

3. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ (СРС)

Завдання: Розробка карти самооцінювання професійних компетентностей викладача.

Методичні вказівки: Самооцінка за 5-бальною матрицею (блоки: предметна майстерність, методична грамотність, цифрова компетентність, комунікативна культура, інноваційність) з додаванням письмового рефлексивного есе (до 2 сторінок).

Рекомендована література

1. Олексюк О.М. Ткач М.М., Лісун Д.В. Герменевтичний підхід у вищій мистецькій освіті: колект. монограф. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 164 с.

2. Пічкур М. Образотворча підготовка студентів мистецьких спеціальностей у закладах вищої освіти: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2022. 270 с.

ТЕМА 4. ІНТЕРАКТИВНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ

План

1. Метод навчання як спосіб цілеспрямованої реалізації освітнього процесу, досягнення поставленої мети.
2. Класифікація методів.
3. Інтерактивні технології навчання у навчальному процесі.

***Мета*:** розкрити специфіку інтерактивної взаємодії в умовах творчих майстерень; навчити проєктувати заняття із застосуванням методу проєктів та *Case-study*.

1. *ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК (ТЕЗИ)*

1. Сучасна класифікація методів навчання у вищій школі

Пасивні (репродуктивні): Традиційна академічна лекція-монолог, демонстрація без зворотного зв'язку.

Активні: Студенти виконують самостійні завдання, взаємодіючи переважно за лінією «викладач – студент» (тестування, індивідуальний ескіз).

Інтерактивні: Постійна активна взаємодія всіх учасників за лінією «студент – студент» або «студент – група – викладач» (дискусії, командні проєкти, рольові ігри, брейнстормінг).

2. Специфіка інтерактивного навчання в майстернях, студіях та лабораторіях

Колаборативний простір (Peer-to-peer): Традиційний перегляд робіт трансформується в інтерактивне обговорення, де студенти вчаться аргументовано оцінювати концепції один одного.

Метод синектики та брейнстормінгу в дизайні: Колективний пошук креативних метафор. Роль викладача модерувати процес.

Міждисциплінарна інтеграція: Моделювання ситуації реального продакшну, де студенти різних ОНП (дизайн, аудіо-/відео-, реставрація) спільно вирішують комплексні завдання.

2. ПРАКТИКУМ: ЛАБОРАТОРІЯ МОДЕЛЮВАННЯ ЗАНЯТТЯ

Тема: «Проєктування занять із використанням методів проєктів та Case-study»

Формат: Ділова гра у трійках за ОНП.

Кейс №1 (Дизайн): Екологічний редизайн пакування для крафтового бренду в умовах обмеженого бюджету.

Кейс №2 (Реставрація): Консервація пошкодженої ікони XIX століття за наявності розбіжностей у поглядах реставраційної ради.

Кейс №3 (Аудіовізуальне мистецтво): Конфлікт між режисером та продюсером щодо візуальної мови промо-ролика.

3. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ (СРС)

Завдання: Складання банку інтерактивних методів для своєї спеціальності.

Методичні вказівки: Заповнити матрицю реєстру (мінімум 5 методів із покроковим алгоритмом, інструментами Miro/Padlet та відповідними результатами навчання).

Рекомендована література

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 167-р. *Офіційний вісник України*. 2021. № 22. Ст. 1004.
2. Ковтун О. М., Шевченко В. П. Трансформація вищої освіти в епоху штучного інтелекту: виклики та перспективи. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія*. 2024. Вип. 2 (23). С. 45–53.
3. Проценко О. В. Цифрова дидактика та генеративні технології в сучасній школі: монографія. Київ : Академвидав, 2025. 248 с.
4. Сидоренко А. І. Розвиток креативності студентів за допомогою інструментів генеративного ШІ. *Штучний інтелект у науці та освіті* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 14–15 травн. 2026 р.). Львів : ЛНУ, 2026. С. 112–115.
5. Тренди в освіті 2026 року. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/trendy-v-osviti-2026-mriia-zamist-paperovykh-zhurnaliv-ta-shi-pomichnyk (дата звернення: 19.09.2026).
6. Henriksen D., Henderson M., Granados A. et al. Artificial intelligence, creativity, and education: A critical review of emerging trends. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*. 2023. Vol. 20, No. 1. P. 44–58.

ТЕМА 5. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

План

1. Методика підготовки та проведення лекційних занять у вищій школі.
2. Семінарські і практичні заняття: особливості підготовки і проведення.
3. Самостійна робота як одна із ключових форм роботи студента.

Мета: навчити аспірантів проєктувати структуру сучасної лекції; опанувати специфіку проведення практично-семінарських занять, академічних переглядів та захистів творчих проєктів.

1. *ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК (ТЕЗИ)*

1. Структура сучасної лекції в мистецькому ЗВО *б*удується за принципом динамічного візуального та концептуального контенту:

Вступна частина (до 15% часу): Актуалізація через візуальний парадокс або демонстрацію резонансного артпроєкту.

Основна частина (до 70% часу): Поділ матеріалу на 3–4 логічні блоки. Кожна теза підкріплюється високоякісним візуальним рядом. Інтеграція мінідискусій кожні 15–20 хвилин.

Заключна частина (до 15% часу): Підбиття підсумків через формувальне оцінювання та пов'язання теорії з наступним практичним завданням у майстерні.

2. Специфіка проведення семінарів, переглядів та захистів. Академічний перегляд (модульний контроль): колективне оцінювання кафедрою виставлених робіт. Аспірант вчиться аргументувати оцінку на основі чітких дидактичних критеріїв. Публічний захист творчого проєкту (підсумковий контроль). Моделювання ситуації реального захисту (пітчинг).

3. Організація самостійної роботи студентів (СРС)

СРС у мистецькій школі має бути проєктною (орієнтованою на портфоліо) та діджиталізованою (моніторинг проміжних результатів через Google Classroom або Miro для оперативного фідбеку).

2. ПРАКТИКУМ: ЕКСПЕРТНА ЛАБОРАТОРІЯ

Тема: «Експертна оцінка планів-конспектів лекційних занять»

Формат: Взаєморецензування. Аспіранти оцінюють конспекти колег за картою експертизи (параметри: логіка структури, візуальний супровід, інтерактивні паузи, фаховий контекст).

3. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ (СРС)

Завдання: Розробка методичних вказівок для самостійної роботи студентів з обраної теми.

Методичні вказівки: Скласти інструкцію-пам'ятку (2–3 сторінки) для бакалаврів, яка містить тему, завдання, покроковий алгоритм виконання, першоджерела та чіткі критерії оцінювання.

Рекомендована література

1. Бойчук О. В. Дизайн постіндустріальної епохи: нові виміри, нові вимоги. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв.* 2017. № 5. С. 66–72.

2. Куценко С. В. Організація самостійної роботи студентів мистецьких спеціальностей в умовах цифровізації освіти. *Педагогіка та психологія.* 2021. Вип. 64. С. 112–120.

3. Fang Z**.** Integrating Generative AI in Higher Art Education**:** a systematic review of pedagogical roles, learning outcomes, and ethical concerns. Journal of Higher Education and Educational Technology. 2026. Vol. 7, № 1. URL: https://www.researchgate.net/publication/400846352_Integrating_Generative_AI_in_Higher_Art_Education_A_Systematic_Review_of_Tools_Pedagogies_and_Practices

ТЕМА 6. УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНО-ТВОРЧИМ ТА НАУКОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ СТУДЕНТІВ

План

1. Зміст навчально-творчої діяльності.
2. Методи управління навчально-творчою діяльністю студентів.
3. Засоби активізації пошуково-творчої діяльності.
4. Сутність діяльності студентського наукового товариства у закладі вищої освіти.
5. Мета і міра впливу науково-педагогічного працівника на розвиток творчої особистості студента.

Мета: ознайомити аспірантів із психолого-педагогічними засадами розвитку творчого мислення та специфікою керівництва виставковою і конкурсною діяльністю.

1. *ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК (ТЕЗИ)*

1. Психолого-педагогічні аспекти розвитку творчої особистості. Стимулювання дивергентного мислення: Спонукання студентів до генерації множини нетривіальних ідей, варіативності та подолання «страху помилки». Фази творчого процесу в дидактиці: Врахування етапів творчості. Психологічна вразливість митця.

2. Активізація потенціалу: СНТ, виставки та фестивалі. Студентське наукове товариство (СНТ): Форма залучення студентів до теоретичного осмислення дизайну, історії мистецтв чи новітніх аудіовізуальних трендів із подальшою публікацією тез. Конкурсно-виставкова діяльність.

2. ПРАКТИКУМ: ДИСКУСІЙНА ПЛАТФОРМА

Тема: «Межі педагогічного впливу»

Формат: Дебати-дискусія (круглий стіл).

Обговорення: Проблема «клонування майстра» (як передати Hard Skills); межі виправданого авторитарного втручання викладача в концепцію студента.

3. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ (СРС)

Завдання: Проєктування програми підготовки студентів до всеукраїнського чи міжнародного конкурсу/виставки.

Методичні вказівки: Розробити дорожню карту куратора проєкту (аналітичний етап, проєктний етап, експертний етап) для виведення студентських робіт на реальний конкурс (наприклад, «4-й БЛОК»).

Рекомендована література

1. Іванова О. А. Роль студентських наукових товариств у розвитку дослідницьких компетентностей. *Управління науковим потенціалом студентів: виклики та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 14–15 трав. 2025 р.). Київ : КНУ, 2025. С. 88–91.
2. Пономарьов О. С. Психолого-педагогічні аспекти активізації творчого потенціалу студентської молоді. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2019. № 2. С. 45–54.
3. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лют. 2022 р. № 286-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text (дата звернення: 19.09.2026).
4. Ткаченко Н. В. Сучасні форми організації науково-дослідної роботи студентів у контексті дуальної освіти. *Вища освіта України*. 2022. № 3. С. 12–19.

ТЕМА 7. ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЕПОХИ ПОСТМОДЕРНІЗМУ: ТЕХНІКИ, ЦІННОСТІ, КОМПЕТЕНТНОСТІ

План

1. Формування національно-культурної ідентичності особистості;
2. Інноваційні проєкти науковців;
3. Тенденції розвитку вищої мистецької освіти в епоху постмодернізму;
4. актуальні питання підготовки компетентнісного майбутнього педагогічного та науково-педагогічного фахівця; проблеми і перспективи постмодерної діджиталізації освіти.

Мета: ознайомити аспірантів із філософсько-педагогічними засадами постмодерної освіти та сутністю скандинавської моделі «Більдунґу».

1. *ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК (ТЕЗИ)*

1. Ціннісно-смислові орієнтири постмодерної освіти. Декларація плюралізму: Відмова від існування єдиного академічного канону. Легітимізація різноманітності візуальних мов, стилів та концептів.. Інтертекстуальність: Навчання студентів роботі з готовими культурними кодами, цитуванням, рекомбінацією та деконструкцією смислів. Зміна ролі ієрархій: Спільне зі студентом створення знань у процесі діалогу. Перехід до відкритого ризоматичного простору взаємодії.

2. Національно-культурна ідентичність в епоху глобалізації. Глокалізація (локальне в глобальному): Переосмислення української авангардної спадщини, сакральної архітектури та графіки крізь призму сучасних світових практик. Тяглість традицій: Інтеграція регіонального культурного ландшафту Слобожанщини в контекст глобальних візуальних індустрій.

3. Нордичний секрет Більдунґу. Скандинавський підхід до гармонійного розвитку особистості:

- Сутність концепту: освіта – це процес внутрішнього розширення свідомості, де розвиток творчих здібностей людини нерозривно пов'язаний із її громадянською відповідальністю.

- Застосування: зміщення акценту з «виробництва ремісників» на виховання інтелектуалів, здатних розуміти етичні наслідки своєї мистецької діяльності.

2. ПРАКТИКУМ: КРУГЛИЙ СТІЛ

Тема: «Формування Soft Skills майбутніх митців через тренінгові технології»

Формат: Круглий стіл з елементами фасилітаційної сесії. Картування дефіцитних навичок (креативність, стресостійкість) та обговорення інструментів інтеграції тренінгів у роботу майстерень.

3. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ (СРС)

Завдання: Есе «Цінності постмодернізму в моїй майбутній викладацькій діяльності».

Методичні вказівки: Написати філософсько-педагогічне есе (до 3 сторінок), де проаналізувати позитивні та деструктивні сторони постмодерну у викладанні своєї дисципліни.

Рекомендована література

1. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / пер. з фр. В. Ховхуна. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 230 с.

2. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі : монографія. Київ : Знання України, 2019. 520 с.

3. Ліотар Ж.-Ф. Постмодерний стан / пер. з фр. Київ : ЦСМ, 2002. 147 с.

4. Поліщук О. П. Художня культура в координатах постмодерну: філософсько-естетичний аналіз : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 340 с.

5. Фуко М. Археологія знання / пер. з фр. Київ : Основи, 2003. 326 с.

ТЕМА 8. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ

План

1. Вплив цифрових технологій на освітній процес.
2. Роль штучного інтелекту в процесі навчання та оцінювання.
3. Етичні аспекти використання цифрових технологій в мистецькій освіті.
4. Цифрові платформи.
5. Штучний інтелект як інструмент для створення індивідуальних навчальних траєкторій і навчальних матеріалів.

Мета: формування системних знань про інструменти цифровізації освітнього процесу та опанування методики інтеграції генеративного штучного інтелекту (ШІ) у творче навчання.

1. *ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК (ТЕЗИ)*

1. Вплив цифрових технологій на парадигму мистецької освіти

Цифровізація трансформує роль викладача до фасилітатора й ментора. Цифрові екосистеми: Поєднання класичних майстерень з хмарними системами управління навчанням (LMS Moodle, Google Classroom) та інтерактивними віртуальними дошками (*Miro, Padlet*) для дистанційних обходів.

2. Штучний інтелект як дидактичний та творчий інструмент. Етап концептуалізації (Moodboarding): Використання ШІ (*Midjourney, DALL-E, Stable Diffusion*) для швидкої генерації референсів та композиційних пошуків. Персоналізація навчання: Генерація індивідуальних практичних кейсів чи технічних скриптиків на основі темпу студента. Промптинг:

Навчання мистецтву формулювання текстових запитів для AI як нової базової компетентності фахівця.

3. Етичні та правові аспекти використання ШІ в мистецькій освіті. Проблема авторства (Copyright): Навчання студентів розмежовувати ШІ як інструмент допоміжного пошуку та плагіат генеративного контенту. Політика прозорості: Обов'язкове маркування використання генеративних інструментів у супровідній документації (назва нейромережі, промпт). Унікальність митця: Дидактичний акцент має зміщуватися з технічної репродукції на розвиток критичного мислення, концептуальної глибини та індивідуального стилю.

2. *ПРАКТИКУМ ТА КЕЙС-ЛАБОРАТОРІЯ*

Питання для обговорення: Де проходить межа між використанням ШІ як «цифрового пензля» та порушенням академічної доброчесності?

Кейс-завдання: Студент подав на перегляд серію плакатів, повністю згенеровану в Midjourney за 10 хвилин. Опишіть стратегію оцінювання та фідбеку викладача на основі компетентнісного підходу.

Тестові завдання для самоперевірки

1. Яка основна трансформація ролі викладача відбувається в умовах цифровізації?

а) Повне виключення викладача з процесу оцінювання.

б) Перехід від ролі єдиного ретранслятора знань до ролі ментора та фасилітатора.

в) Збільшення контрольно-адміністративних функцій.

2. Застосування генеративного штучного інтелекту на етапі концептуалізації доцільне для:

а) Фінішної деталізації роботи без участі автора.

б) Написання замість студента пояснювальної записки.

в) Швидкого візуального пошуку, створення мудбордів, колористичних схем.

3. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ (СРС)

Завдання: Проєктування цифрового освітнього середовища. Опанувати інструменти організації групової взаємодії та асинхронного навчання в умовах дистанційної/змішаної художньої освіти.

Зміст завдання

Створити інтерактивний віртуальний простір художньої майстерні або колоквіуму на платформі **Miro** або **Conceptboard** для супроводу однієї з навчальних дисциплін. Робоче поле має обов'язково містити:

- Зону для завантаження референсів та мудбордів (*передпроєктний аналіз*).
- Зону для проміжних студентських ескізів із можливістю групового коментування (*колегіальний аналіз*).
- Зону критеріїв оцінювання та фідбеку викладача.
- Зону «історії промптів» (prompt-history) для відстеження самостійного інтелектуального внеску здобувачів у фінальний продукт.

Звітність

Робоче гіперпосилання (Link) на створену інтерактивну дошку з відкритим доступом для рецензування.

Рекомендована література

1. Integrating Generative AI in Higher Art Education: A Systematic Review of Pedagogical Roles and Ethical Concerns. *Journal of Educational Technology & Higher Education*. 2026. Vol. 23, No. 2. Pp. 89–104.

2. Prosignification in Art Education: Project-Based and Meaningful Learning in Post-Digital Era. *MDPI Education Sciences*. 2026. Vol. 6, No. 4. Pp. 201–215.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про вищу освіту». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text

2. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text

3. Борбунюк В. Наукова дискусія «про манеру Потебні цитувати» (за матеріалами періодичних видань 1920-х років). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*, 2025. (97), 119-125. https://doi.org/10.26565/2227-1864-2025-97-18

4. Єрмакова Т.С. Таксономія Блума як інструмент організації професійно орієнтованого навчання англійської мови. Integration of Education, Science and Business in Modern Environment: Summer Debates: Proceedings of the 8th International Scientific and Practical Internet Conference, August 6-7, 2026, Dnipro, Ukraine. С. 116–117.

5. Опалєв М. Л., Іваненко Т. О. Шрифтова анімація: буква, слово, текст: навч. пос. Харків: ХДАДМ, 2022. 172 с.

6. Соболєв, О. Інформаційний дизайн як комунікативний інструмент: методика проектування. *Вісник Львівської національної академії мистецтв.* 2016. № 3. С. 237–247.

7. Стинська В.В. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник. Івано-Франківськ, 2022. 180 с.

8. Соколюк Л. Д. Вища мистецька школа Харкова: від модернізму до трансформації (1921–1962). Харків: Видавець Олександр Савчук, 2023. 150 с.

9. Педагогіка і психологія постмодернізму: цінності, компетентності, діджиталізація. Aerzen : Heilberg IT Solutions UG (haftungsbeschränkt) InterGING Verlag, 2021. 504 с.

10. Топузов О.М. Освітня сфера України: національні пріоритети, проблеми і перспективи: монографія. Київ: Педагогічна думка. 2024. 208 с.

11. Lahoda, O., Tokar, M., Hurdina, V., Bondarenko, B., & Ieremenko, I. (2023). Ecodesign and initiatives of sustainable development in the dimension of passion of artistic and design creativity.Amazonia Investiga,12 (65), 212–218. https://doi.org/10.34069/AI/2023.65.05.20

12. Lahoda O., Soboliev O., Tokar M., Ivanenko T., Budiak V. The Use of Virtual Reality in Art Education in Ukraine: A Study of the Impact on the Creative Process and Students' Perception. *Journal of Curriculum and Teaching*. Vol. 13, № 3; Special Issue, 2024. http://jct.sciedupress.com

13. Yermakova T., Iermakov S., Tomanek M., Jagiello W., Zavatska L. The influence of visitors' specific motor actions on the perception and evaluation of museum exhibits. *Pedagogy of Physical Culture and Sports.* 2023. T.27. № 3. С. 235-246. DOI: https://doi.org/10.15561/26649837.2023.0308

14. Yermakova T., Bondarenko I., Kutateladze V., Jagiello W. Inclusive Education and Interdisciplinary Approaches to the Environment, Pedagogical Support, and Social Development: A Systematic Review. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*. 2025; 29(5): 419-43. https://doi.org/10.15561/26649837.2025.0505

Інформаційні ресурси

1. Міністерство культури України. URL: https://mincult.gov.ua
2. Міністерство освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua
3. Дія. Цифрова освіта. URL : https://osvita.diia.gov.ua
4. Coursera. URL : https://www.coursera.org
5. EdEra. URL : https://ed-era.com
6. Google Digital Workshop. URL : https://grow.google/intl/ua/courses-and-tools/
7. Prometheus. URL : https://prometheus.org.ua/courses-catalog/